

Nr 36.

Ankom till riksdagens kansli den 28 april 1942 kl. 4 e. m.

*Utlåtande i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag
angående fortsatt utgivning av otryckta riksdagsproto-
koll.*

Med bifall till hemställan av bankoutskottet i utlåtande nr 45 uppdrog 1936 års riksdag åt fullmäktige i riksgäldskontoret att låta i överensstämmelse med en i utlåtandet omförmäld plan i en upplaga av 500 exemplar till trycket befordra prästeståndets protokoll för åren 1642—1660 och bondeståndets protokoll för åren 1720—1727. Tillika bemyndigades fullmäktige att av förslagsanslaget till riksdagen: utgivande av särskilda publikationer för ändamålet taga i anspråk ett belopp av förslagsvis 30,000 kronor, att utgå med förslagsvis 10,000 kronor under vart och ett av budgetåren 1936/37—1938/39. Riksdagens beslut avsåg utförande av den första etappen av en såsom önskvärd ansedd publicering av de ännu outgivna riksdagsprotokollen.

Med anledning av riksdagens beslut upprättades efter förslag av riksarkivet den 4 december 1936 kontrakt mellan riksgäldskontoret samt numera arkivrådet A. Forssell och arkivarien S. Landahl angående redigering av prästeståndet respektive bondeståndets protokoll för ovannämnda perioder. I kontrakten stadgas bl. a., att arbetet skulle så bedrivas, att tryckfärdigt manuskript föreläge senast före 1939 års slut samt att avtal om arbetets tryckning skulle träffas av fullmäktige.

Det Forssell anförtrodda uppdraget har på grund av mellankommet hinder hittills ej ännu kunnat slutföras men beräknas bliva avslutat genom framläggande av tryckfärdigt manuskript under maj 1942.

Arbetet med bondeståndets protokoll för ifrågavarande år bedrevs i sådan takt, att protokollen utkommo från trycket under juli månad 1939. Publikationen, som utgöres av ett band om 863 sidor, bär titeln »Bondeståndets riksdagsprotokoll I 1720—1727».

I anledning av framställning av fullmäktige angående fortsatt tryckning av ständsprotokoll beslöt sedermera 1939 års lagtima riksdag med bifall till hemställan av bankoutskottet i utlåtande nr 19 dels uppdraga åt fullmäktige att låta i överensstämmelse med en i utlåtandet omförmäld plan i en upplaga av 500 exemplar till trycket befordra prästeståndets protokoll för åren 1660 och 1664, borgarståndets protokoll för åren 1719 och 1720 samt bondeståndets protokoll för år 1731, dels ock bemyndiga fullmäktige

att av förslagsanslaget till riksdagen: utgivande av särskilda publikationer för ändamålet taga i anspråk ett belopp av förslagsvis 46,000 kronor, att utgå med förslagsvis 15,000 kronor under vardera av budgetåren 1940/41 och 1941/42 samt med förslagsvis 16,000 kronor under budgetåret 1942/43. Kostnaderna för arbetet hade beräknats till 16,000 kronor för prästeståndets protokoll 1660 och 1664, 14,000 kronor för borgarståndets protokoll 1719 och 1720 samt 16,000 kronor för bondeståndets protokoll 1731.

I skrivelse den 19 mars 1942 till bankoutskottet hava *fullmäktige i riksgäldskontoret* — efter en redogörelse för vad i ärendet tidigare förekommit — meddelat följande:

Efter förslag av riksarkivet upprättades den 15 juni 1939 kontrakt mellan riksgäldskontoret samt andre arkivarien i Stockholms stadsarkiv N. Staf och ovan bemälda Landahl angående redigering av borgarståndets respektive bondeståndets protokoll för nyssnämnda perioder. Enligt kontrakten skall arbetet så bedrivas, att tryckfärdigt manuskript föreligger senast vid utgången av år 1942, och skall avtal om arbetets tryckning träffas av fullmäktige. Några åtgärder för utgivande av prästeståndets protokoll för åren 1660 och 1664 hava ej ansetts böra vidtagas, förrän arbetet med protokollen för åren 1642—1660 blivit slutfört.

I en till riksgäldskontoret ingiven promemoria den 22 april 1941 meddelade Landahl, att tryckfärdigt manuskript till bondeståndets riksdagsprotokoll för år 1731 då förelåge. Landahl meddelade tillika, att ifrågasvarande protokoll med bihang — band 2 av bondeståndets riksdagsprotokoll — komme att omfatta icke som beräknats 37 tryckark (förutom register) utan i stället blott 15 ark. Med anledning härav föreslog Landahl, att nämnda band skulle få omfatta även 1734 års riksdagsprotokoll med bilagor, varvid jämte den besparing, som uppkomme å det för 1731 års protokoll till förfogande ställda beloppet av 16,000 kronor, erfordrades visst tilläggsanslag. Fullmäktige, som icke funno skäl att då bifalla Landahls förslag, avslutade den 29 maj 1941 kontrakt om sättning och tryckning av 1731 års protokoll. Enligt stadgande i kontraktet skulle den tryckta upplagan tills vidare kvarligga hos tryckeriet in plano samt falsning och häftning av arken ske först på riksgäldskontorets order.

Landahl har sedermera i promemoria den 17 februari 1942 förnyat sin sålunda gjorda framställning. Enligt promemorian anser han sig kunna beräkna, att omkring 7,000 kronor av de år 1939 beviljade anslagsmedlen icke behöva tagas i anspråk för utgivandet av 1731 års protokoll. Om nämnda besparing finge användas för påbörjande av arbetet med 1734 års riksdagstexter, skulle därmed — framhåller Landahl — icke blott ett snabbare bedrivande av publiceringsarbetet i sin helhet ernås utan även olägenheten av tvenne register (ett för år 1731 och ett för 1734) i samma volym undvikas, vilken sistnämnda omständighet också skulle innebära en ren besparing.

För egen del hava fullmäktige anfört följande:

Fullmäktige, som anse de av Landahl anförda skälen förtjänta av beaktande, få för sin del tillstyrka framställningen. För arbetets slutförande erforderligt tilläggsanslag har av Landahl under viss förutsättning upp-

skattats till omkring 7,600 kronor. Med hänsyn till oberäknliga faktorer kan anslagsbehovet emellertid ej redan nu bestämmas, men man torde kunna utgå från att ett tilläggsanslag av lägst 8,000 kronor kommer att visa sig behövt. Då utöver tillgänglig besparing ytterligare medel för arbetets bedrivande ej erfordras förrän under budgetåret 1943/44, torde fullmäktige få till bankoutskottet vid 1943 års riksdag inkomma med framställning om tilläggsanslag.

Under åberopande av vad sålunda anförts och med överlämnande av styrkta avskrifter av Landahls båda promemorior få fullmäktige hemställa, att bankoutskottet ville föreslå riksdagen

dels uppdraga åt fullmäktige att låta i en upplaga av 500 exemplar till trycket befordra bondeståndets protokoll för år 1734,

dels ock medgiva, att den besparing å det av 1939 års riksdag till utgivande av vissa ståndsprotokoll till fullmäktiges förfogande ställda anslagsbeloppet, som uppkommit därigenom, att kostnaden för arbetet med bondeståndets protokoll för år 1731 uppgått till lägre än det beräknade beloppet, 16,000 kronor, måtte få tagas i anspråk för påbörjande av arbetet med utgivande av bondeståndets protokoll för år 1734.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot fullmäktiges förslag och får därför hemställa, Utskottet.

att riksdagen, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förevarande framställning, må

dels uppdraga åt fullmäktige att låta i en upplaga av 500 exemplar till trycket befordra bondeståndets protokoll för år 1734;

dels ock medgiva, att den besparing å det av 1939 års riksdag till utgivande av vissa ståndsprotokoll till fullmäktiges förfogande ställda anslagsbeloppet, som uppkommit därigenom, att kostnaden för arbetet med bondeståndets protokoll för år 1731 uppgått till lägre än det beräknade beloppet, 16,000 kronor, måtte få tagas i anspråk för påbörjande av arbetet med utgivande av bondeståndets protokoll för år 1734.

Stockholm den 28 april 1942.

På bankoutskottets vägnar:

BJ. HOLMGREN.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:
från första kammaren: herrar Åkerberg*, Sandén, Friggerdker, Sundvik, von Horn*, Ohlin, Leander och Sylwan*;
från andra kammaren: herrar Holmgren, Paulsen*, Andersson i Falkenberg*, K. A. Westman*, Hall*, Andersson i Munkaljungby*, Hilding och Eriksson i Sandby.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

P. M.

angående Bondeståndets riksdagsprotokoll, Band 2.

I en den 29 december 1938 daterad promemoria angående tryckning av bondeståndets riksdagsprotokoll (s. 13—15 i Bankoutskottets utlåtande 19/1939) avgav undertecknad på uppdrag en beräkning av kostnaderna för utgivande av 1731 års protokoll. Dessa ansågos däri kräva en volym, bestående av 39 tryckark (protokoll och bilagor = 37 ark, register = 2 ark).

Då nu manuskriptet till 1731 års protokoll och bilagor föreligger tryckfärdigt, konstateras att de komma att omfatta blott 15 ark i stället för de beräknade 37. Orsaken till denna felkalkyl torde ligga dels i de i handskrifterna förekommande olika handstilarna med deras olika texttätthet av svårberäknelig art, dels däri att den i nämnda promemoria (s. 13) påpekade karaktären hos protokollstexten nödvändiggjort de bifogade extraktprotokollens inflytande i editionen, varigenom det beräknade antalet bilagor i hög grad reducerats.

Då således endast en relativt liten del av de kalkylerade och sedermera beviljade anslagen tagits i bruk och då band 2 av Bondeståndets riksdagsprotokoll i förhållande till det år 1939 utgivna band 1 skulle bliva oproportionerligt litet, hemställer jag hos Herrar Fullmäktige i riksgäldskontoret, huruvida icke band 2 borde omfatta även den i skilda hänseenden intressanta och betydelsefulla 1734 års riksdag. Om protokollen och bilagorna för denna riksdag i sin helhet eller — om detta icke låter sig göra — delvis trycktes i band 2, erhöles den fördelen att 1731, 1734 och 1738—1739 års riksdagar skulle komma att rymmas i två volymer i stället för i tre. Det bör dock pointeras, att det med hänsyn till volymernas proportion torde vara lämpligare, att 1734 års texter i sin helhet inflyta i band 2, emedan deras delvisa överförande till band 3 kan medföra, att detta blir större än som kan befinnas lämpligt och bekvämt.

Verkställd beräkning av den omfattning, 1734 års protokolls- och bilagehandskrifter skulle kräva i tryck, har givit till resultat, att ett band, innehållande såväl 1731 som 1734 års riksdagsprotokoll med bilagor och register icke skulle bliva större, än att det med blott ett ark överskrede omfånget av band 1.

Enligt denna beräkning skulle nämligen 1734 års protokollstext, som till skillnad från 1731 års genomgående är skriven med samma handstil och därigenom mera exakt beräkningsbar samt i handskrift omfattande 1,846 sidor, komma att i avskrift utgöra 738 sidor. Verkställt avskriftsprov har nämligen givit vid handen, att 2^{1/2} handskriftssida rymmes å en avskriftssida. Då två dylika motsvara en trycksida, skulle således 738 avskriftssidor kräva 369 trycksidor eller 23 tryckark.

Till dessa protokoll komma särskilda protokoll från plena plenorum vid antagandet av 1734 års lag. De utgöra 71 med enhetlig stil skrivna handskriftssidor. Då den här förekommande handstilen är identisk med den i

1731 års likartade protokoll förekommande, torde — efter jämförelse med dessa nu i avskrift föreliggande — de 71 handskriftssidorna med ganska stor säkerhet kunna beräknas till $2\frac{1}{2}$ tryckark.

Protokollstexten för 1734 års riksdag skulle således komma att omfatta 409 sidor eller $25\frac{1}{2}$ tryckark. Härtill bör — i likhet med vad som tidigare skett — fogas utrymme för kapitelrubriker (d. v. s. rubriker för de olika sammanträdesdagarna), noter, mellanslag och nya stycken. Detta utrymme beräknas till 24 sidor eller $1\frac{1}{2}$ tryckark. Härtill komma bilagorna. Av dessa kan liksom tidigare endast en på förhand beräknas, nämligen allmogens allmänna besvär. Vid denna riksdag utgöra de 202 handskriftssidor. Då tre dylika beräknas svara mot två avskriftssidor, kommer denna bilaga att utgöra c:a 64 trycksidor eller fyra tryckark. För övriga bilagor må beräknas 112 sidor eller sju tryckark.

De i promemorian rörande 1731 års protokoll beräknade två arken för person- och sakregister torde sannolikt räcka även för 1734 års, varför något tillägg för dem icke beräknas. En publicering av 1734 års protokoll med bilagor skulle således kräva 38 ark och en volym, innehållande 1731 och 1734 års protokoll och bilagor jämte register skulle i sin helhet komma att omfatta 880 sidor eller 55 tryckark, d. v. s. med blott 16 ark överstiga den i förutnämnda promemoria till 39 ark kalkylerade volymen med 1731 års texter.

Avskriftskostnaderna, beräknade efter 2 kronor i timman, kalkyleras på följande sätt. De 1,846 handskriftssidorna pleniprotokoll torde, då 12 sidor kunna medhinnas per timma, kräva en tid av 154 timmar eller en kostnad av 308 kronor. De 71 handskriftssidorna plena plenorumprotokoll angående nya lagen beräknas draga en kostnad av 70 kronor. — Denna beräkning grundar sig på det nyligen verkställda avskrivandet av motsvarande protokoll för år 1731. — Protokollstexternas avskrivning skulle således belöpa sig till 378 kronor. Motsvarande kostnader för allmogens allmänna besvär torde kunna beräknas till 66 kronor. Kalkyleras övriga bilagor till 224 avskriftssidor (112 trycksidor), torde deras avskrivande kräva en kostnad av 112 kronor. I sin helhet skulle således avskriftskostnaderna för 1734 års protokoll och bilagor belöpa sig till 556 kronor. Som emellertid 675 kronor tidigare beviljats för avskrivningen av 1731 års texter men därav endast åtgått 350 kronor, finnes således en behållning av 325 kronor. Det ytterligare anslag, som alltså erfordras för kostnaderna för avskrivning av 1734 års texter, utgör då 231 kronor.

Redaktörskostnaderna: För de 38 arken beräknas 175 kronor per ark eller tillsammans 6,650 kronor. Då tidigare 6,475 kronor beviljats för detta ändamål men därav endast 2,625 kronor åtgå för 1731 års texter, uppstår emellertid en behållning av 3,850 kronor. Det anslag, som ytterligare erfordras för 1734 års texter, blir således 2,800 kronor. För registren tillkomma inga ytterligare kostnader.

Tryckningskostnaderna: Enligt den tryckerioffert, som ligger till grund för beräkningarna för 1731 års texter, hava tryckningskostnaderna beräknats efter 145 kronor per 16-sidigt tryckark. För de 38 arkens tryckning skulle de alltså uppgå till 5,510 kronor. Till förut beviljade 5,365 kronor komma emellertid, då behållningen utgör 3,190 kronor, blott 2,175 kronor.

S. k. levande kolumntitlar, som beräknas draga en kostnad av kronor 2:50 per 16-sidigt tryckark, skulle för 1734 års *protokollstexter* erfordra

$27 \times 2:50 = 67:50$. Även här finnes dock en behållning, utgörande kronor 32:50. Tillägget belöper sig således till 35 kronor.

För registerark och omslag erfordras inga ytterligare kostnader.

Som i pleniprotokollen förekommande marginalrubriker utgöra 678 stycken, beräknade till en kostnad av kronor —:40 för varje 5-radig rubrik, tillkommer här en kostnad av kronor 271:20. Då en betydande mängd av dem emellertid torde kräva mera än 5 rader i tryck, bör ett tillägg av förslagsvis 50 kronor beräknas, alltså tillsammans kronor 321:20.

Som antalet ark i en volym, omfattande även 1734 års texter, blir större än i den i promemorian av 1938 kalkylerade volymen, böra korrigeringskostnaderna för säkerhets skull beräknas höjda med kronor 348:80.

Merutgifterna för en volym med även 1734 års texter skulle sålunda bli:

Avskrivningskostnaden	kronor	231:—
Redaktörsarvode	»	2,800:—
Sättnings- etc. kostnader för text	»	2,175:—
» » » » levande kolumntitlar	»	35:—
» » » » marginalrubriker	»	321:20
Korrigeringskostnader o. s. v.	»	348:80
		Summa kronor 5,911:—

Med stöd av vad ovan anförts och då riksdagen tidigare i princip beslutat, »att de ännu utgivna riksdagsprotokollen bli publicerade», får jag vördsam samt hemställa, att Herrar Fullmäktige i riksgäldskontoret ville hos riksdagen utverka, *antingen* att 1734 års protokoll och bilagor i sin helhet måtte få ingå i det under utgivning varande band 2 av Bondeståndets riksdagsprotokoll samt att härför ett tilläggsbelopp av kronor 5,911:— beviljas *eller* — om detta icke kan bifallas — att så stor del därav, som kan tryckas för redan beviljat anslag, måtte få ingå i sagda volym, i vilket senare fall det återstående av 1734 års texter torde få ingå i nästa volym, som då borde komma att omfatta även 1738—1739 års protokoll.

Stockholm den 22 april 1941.

Sten Landahl.

Promemoria

angående Bondeståndets riksdagsprotokoll, Band 2.

I en den 22 april 1941 daterad promemoria gav undertecknad tillkänna för Herrar Fullmäktige i Riksgäldskontoret, att den del av Bondeståndets riksdagsprotokoll, som enligt beslut av 1939 års riksdag skulle omfatta 1731 års riksdags protokoll med bilagor, icke som beräknats komme att omfatta 37 tryckark (exclusive register) utan i stället blott 15 ark. Med anledning härav föreslog jag, att det planerade bandet skulle få omfatta även 1734 års riksdags protokoll med bilagor, varvid emellertid ett tilläggsanslag av 5,911 kronor erfordrades, och hemställde jag därför, att Herrar Fullmäktige i Riksgäldskontoret ville hos riksdagen utverka *antingen* att sistnämnda riksdagstexter i sin helhet finge ingå i nämnda volym samt att anförda tilläggsanslag beviljades *eller* — om detta icke kunde bifallas — att så stor del därav, som kunde tryckas för redan beviljat anslag finge ingå i volymen i fråga.

Innan Herrar Fullmäktige fattade beslut med anledning av denna promemoria, infortrade Riksgäldskontoret från Almqvist & Wiksells boktryckeri a.-b. offert till tryckning av 1731 års riksdagstexter. Sedan sådan inkommit, visade det sig, att tryckningskostnaderna undergått en betydande stegring sedan den offert avgavs (1938), på vilken jag grundat mina beräkningar såväl vid avgivandet av den promemoria (s. 13—15 i Bankoutskottets utlåtande 19/1939), vilken låg till grund för riksdagens beviljande av 16,000 kronor för nu ifrågavarande del av Bondeståndets riksdagsprotokoll, som vid avgivandet av förstnämnda promemoria av den 22 april 1941.

Vid sammanträde den 21 maj 1941 beslöto därför Herrar Fullmäktige att icke »nu (understruket av mig) bifalla den i promemorian gjorda framställningen». Samtidigt antogs det ingivna anbudet »i vad detsamma rörde sättning och tryckning av ifrågavarande arbete» och beslöts, att kontrakt skulle avslutas med tryckeriet. Detta skedde den 29 maj. I detsamma inrycktes en bestämmelse, att den tryckta upplagan tills vidare skulle »kvarligga hos tryckeriet in plano» samt att falsning och häftning av arken skulle ske först på Riksgäldskontorets order.

Anförda kontraktbestämmelser synas mig tala för att Herrar Fullmäktige hyst den uppfattningen, att en volym på blott 17 ark (15 ark texter + 2 ark register) skulle bliva oproportionerligt liten i förhållande till band 1 av publikationen ifråga, varför till de nämnda arken med 1731 års riksdagstexter så småningom — efter beviljande av nytt anslag — skulle läggas 1734 års.

Med utgångspunkt från att denna min tolkning är riktig tillåter jag mig vända mig till Herrar Fullmäktige med en ny framställning i saken.

Som, under förutsättning att de i kontraktet av år 1941 anförda tryckningskostnaderna sedan dess icke undergått en ny stegring, *nu* ett tilläggsanslag av cirka 7,600 kronor (i stället för 5,911 kronor) skulle erfordras för avskrivning, redigering och tryckning av 1734 års riksdags-

texter, inser jag, att en framställning sådan som den jag gjorde i min nämnda promemoria av den 22 april 1941 icke torde vinna beaktande. Då emellertid arbetet med publiceringen av 1731 års texter nu fortskridit så långt, att de föreligga i spaltkorrektur och att även kollationeringen därav i betydande omfattning medhunnits, anser jag mig kunna beräkna, att ett belopp av cirka 7,000 kronor av det år 1939 beviljade anslaget icke behöver tagas i anspråk. Om dessa medel finge användas för påbörjande av arbetet med 1734 års riksdagstexter, skulle därmed icke blott ett snabbarare bedrivande av publiceringsarbetet i sin helhet ernås utan även olägenheten av tvenne register (ett för 1731 och ett för 1734) i samma volym undvikas. Sistnämnda omständighet skulle också innebära en ren besparing.

Med stöd av vad ovan anförts får jag vördsamt hemställa, att Herrar Fullmäktige i Riksgäldskontoret ville hos riksdagen utverka, att den del av det år 1939 för utgivning av band 2 av Bondeståndets riksdagsprotokoll beviljade anslaget, som icke åtgår för publicering av 1731 års riksdagsprotokoll med bilagor jämte register, finge tagas i anspråk för iordningställande av 1734 års riksdagstexter.

Stockholm den 17 februari 1942.

Sten Landahl.